

Zemaljskim muzejom u Sarajevu. Tom prilikom sam pisao u »Hrvatskoj Njivi« da je Jugoslavija doduše umela da preuzme stare kasarne i topove i iskoristi u svoje vlastite svrhe, ali da nije umela da preuzme i duhovno oružje koje je pripremila Austrija, a koje se je moglo bolje i efikasnije upotrebiti u našu korist, nego li stare zgrade i oružje. Kako je to bilo tačno dokazuje najbolje činjenica da se samo 15 godina posle ukidanja austrijskog instituta u Sarajevu osniva, pod Najvišim pokroviteljstvom dalekovidnog pokojnog Kralja-viteza, novi jugoslovenski Balkanski institut u Beogradu. Naučni ciljevi jednog i drugog instituta su identični. Ako je sarajevski institut, sem naučnih ciljeva, prećutno mogao biti izraz afirmacije nemačkih koncepcija i jedan razlog za njegovu političku vlast na jugu, to su jugoslovenskom institutu takvi ciljevi strani. Karakteru države i mentalitetu stanovništva odgovara težnja za proučavanjem i upoznavanjem, ali bez otvorene ili sakrivene oštrice ofenzivne ekspanzivnosti, svojstvene germanskom i romanskom mentalitetu.

Pod takvim auspicijsima i u takvom smeru

počeo je Balkanski institut u Beogradu, osnovan od Ratka Parežanina, da razvija svoju naučnu aktivnost. Plod toga su do sada dve knjige od 631 strane kvarta, a sa 51 prilogom domaćih i stranih naučnih radnika. Među stranim nalazimo najistaknutija imena svetske nauke, Meilleta, Jorgu, Strzygowskog, Zielinskog, Kretschmera, Zeilera, Dölgera i t. d., a i od domaćih naučnih radnika odazvali su se najpozvaniji za saradnju. Nemoguće je, ma i ukratko, nabrojati najvažnije naučne radove, objavljene u dosadašnjim sveskama revije. Istoričar nalazi u njima isto tako važnih priloga, kao što lingvista ili etnolog, čak i narodno gospodarstvo je zastupano. Prema programu koji kao uvod iznose urednici P. Skok i M. Budimir, revija će gajiti sve grane nove nauke »balkanologije«, proučavati sve momente i pojave koje razdvajaju geografsko jedinstveni Balkan u individualne čestice, isto tako i sve momente i pojave ujedinjavanja tih individualnih čestica u skupinu narodâ, kojima je zajedničko »balkanstvo« udarilo zajedničke pečate u toku vekovnog razvoja.

Dr. Gregor Čremošnik

BILJEŠKE

* Lične i uredničke vijesti. G. dr. Božidar Širola, od 7. XI. 1933. kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu, koji je 4. XII. iste godine postavljen za vršioca dužnosti upravnika toga muzeja a 15. XII. 1934. postao upravnik i 21. I. 1935. kao takav unapređen u viši stepen — smijenjen je sa položaja 10. II. 1935., dok je na njegovo mjesto postavljen g. Ivo T. Franić, dotad u činovničkom staležu umirovljeni pomoćnik direktora željezničke direkcije u Zagrebu. Ovo je imenovanje izazvalo izvjesnu reakciju i polemiku iz koje se moglo saznati da je novi direktor Etnografskog muzeja u Zagrebu u vrijeme svoje mirovine inače studirao u zagrebačkom sveučilištu u Filozofskom fakultetu XXV. grupu predmeta (glavni je predmet: historija umjetnosti i kulture te onda pomoćni: klasična arheologija, narodna historija, opća historija i njemački jezik) iz koje je grupe predmeta i diplomirao, no uz to je slušao i 4 semestra uporedo i predavanja iz etnologije... Pošto je nova uprava Etnografskog muzeja u Zagrebu odlučila izdavati posebno svoje glasilo ipso facto je »Narodna Starina« prestala biti organom toga muzeja.

»Narodna Starina« prestala je također u to vrijeme biti i glasilom Grafičke zbirke u Zagrebu.

Slučaj našega glavnoga ured-

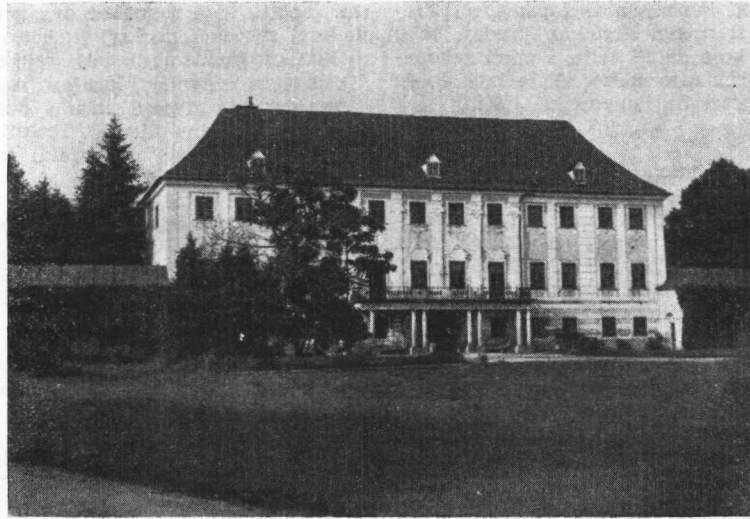
nika dr. Josipa Matasovića, redovnog profesora univerziteta za opću historiju novoga vijeka u Filozofskom fakultetu u Skoplju, bio je 5. II. 1935. u vezi i s mogućnošću prenosa uredništva »Narodne Starine« iz Skoplja u Zagreb a vremenski se podudara s napred citiranim događajima. Iz posve pojmljivih razloga nije nam moguće da ga sada zabilježimo na ovome mjestu, niti kroničarski. U svoje vrijeme svakako će se na to osvrnuti jedna povijest ličnih odnosa koji danas vladaju. Prema tome urednički odnosi našeg časopisa ostaju dalje kao i do sada, osim gore navedenih promjena, dakako.

*

* G. dr. Filaret Granić, profesor teološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, izabran je za dopisnog člana Srpske Kr. Akademije Nauka. Novi akademik po struci je vizantiolog, a i u »Narodnoj Starini« surađivao je u 7. i 9. sv.

*

* Istorisko-Umetnički Muzej u Beogradu (Ulica Miloša Velikog) i Muzej savremene umjetnosti u Beogradu (Konak Kneginje Ljubice) spojeni su ministarskom uredbom u jedan muzej, koji će nositi ime »Muzej Kneza Pavla«. Dosadašnji broj činovni-

Dvorac Lobor

čkog osoblja smanjen je: otsad će u muzeju biti: upravnik (sa doktoratom iz historije umjetnosti), tri kustosa, dva preparatora, jedan administrator i 10 služitelja.

*

* Beogradska »Politika« javlja iz Sarajeva (dne 2. svibnja): »Iz groba Mustafa Nuridina koji je pre više od sto godina poginuo od janičarske ruke, ukradene su dve istoriske ploče. Na njima je bila ispisana opomena janičarima da poštuju Sultanove zapovesti. Ova opomena bila je dugo godina izložena na ulazu u Sarajevo, a docnije je zakopana u grob Mustafa Nuridina. Sada su nepoznati kradljivci izvadili iz groba obe ploče. Veruje se da je krađa izvršena po nalogu nekog lica koje odlično poznaje istoriju Bosne«.

*

* O sudbini Keglevićeva Loborgrada napisao je g. M. Glojnarčić u »Hrvatskoj Straži« VI:295) nekoliko misli, datuma i predloga a dijelom prema podacima, koje mu je ustupio vel. g. župnik V. Boroša. Zaključujući svoj članak navodi pisac ovo: »Od g. 1921. stanovali su u tom dvorcu Rusi-liječnici, ali su morali seliti, jer to nisu vlasti dozvolile. Od te godine je dvor prazan i sadašnji vlasnik Stj. Kovačić ne može naći nikakvog kupca za ovaj grad premda bi bilo od historijske važnosti sačuvati centar sastajališta bivše hrvatske gospode. G. Kovačić namjerava ovaj grad srušiti i rasprodati građevni materijal, jer ne može naći kupca za cijeli grad. To bi bila velika šteta, pa bi bilo potrebno nešto učiniti, da se spasi ova starina, grad, koji je

star preko 700 godina. Park oko grada je počeo g. Kovačić planirati, jer mu se ne isplati držati zapremljeno zemljište. Na tom planiranom zemljištu svake je godine posijan kukuruz. Ove godine će vjerojatno isplanirati i ostali dio parka. Grad je vrlo podesan za bolnicu ili sanatorij, jer je po prostoru dosta velik, a svježi gorski zrak, koji dopire iz Ivančice bio bi nadasve pogodan za bolesnike. Država je htjela kupiti ovaj grad za žandarsku kasarnu, ali g. Kovačić previše traži, pa se odustalo od kupnje. Za 20 jutara zemlje i za grad traži g. Kovačić 1,200.000 din. Nedavno je pregovarao s upravom Zavoda za umobolne u Stenjevcu, ali su i ti pregovori propali, jer g. Kovačić previše traži. Ako ne bude dvorac za kratko vrijeme renoviran, postoji opasnost, da se počne rušiti, a onda se ne bi moglo ništa učiniti bez velikih materijalnih žrtava. Nadamo se, da će se nešto učiniti, da se spasi jedan spomenik važne historijske vrijednosti za ovaj kraj i za cijeli Hrvatski narod«.

*

* U Sarajevu je još u jesen pr. god. doputovao Gj. L., bivši trgovac iz Bara, da s dozvolom Ministarstva prosvjete kopa stare gradine u mjestu i po Bosni, tražeći za koptano blago. Zanimljivo je, da je i on našao preduzumljive i susretljive finansijere... Kopajući u Hadžijamakovića ul. iznad Vratnika naišao je na neki svod, a zatim na još jedan svod, u stvari ostatke starog mosta za vodovodne cijevi. Vodovod je za cijelo odvodio vodu iz Ramića u bivšu Firuzpašinu banju na Bašćaršiji od koje i danas

postoje ostaci. Razočarani Gj. L. nije klonuo, nego nastavio kopanjem u Lipama na Trebeviću tražeći prema narodnoj predaji neku ploču ispod koje da se krije, i opet, zakopano blago. Ploču nije našao, ali je izjavio, da će kasnije preći na kopanje u Ilidži.

*

* Svečanu sjednicu u spomen biskupa Strossmayera održala je 4. veljače Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Predsjednik akademije g. dr. A. Bazala, prof. univ., izrekao je značajan govor »o jugoslavenskoj misli«. M. o. predavač je naglasio, da je »sloboda iskren, intiman odah života, po duši, srcu — bez računa... Čuvati Jugoslaviju znači brinuti se da joj ne ponestane živa daha, slobode, pravde, ravnopravnosti, uzajamnog povjerenja i međusobne snošljivosti, kako bi se postigla punoća života za kojom se težilo, i što je bio san i nada prošlosti za sadašnjost je velika dužnost i moralna obveza. Ako stvarnost valjano izvidimo, može da bude na korist svima...«

*

* U 295. br. VI. godišta zagrebačkog dnevnika »Hrvatska Straža« objavljen je veoma instruktivan članak g. Aleksandra Peteka pod naslovom »Samostanski muzeji«. »... Danas radi krize u duhovnom životu mnogi su samostani gotovo prazni ili se jedva nađu po 2 redovnika, koji čuvaju samostan da se sasvim ne poruši... No, ako se danas radi krize moralne i materijalne ne može ništa nova učiniti, današnji bi redovnici trebali barem spasiti od propasti ono, što su im njihove pređi namrli... Mnogo je vrijednih stvari propalo baš radi toga, što ih nitko nije nikuda spremao. Poglavar je jednoga samostana ljubomorno čuvao 300-godišnju povijest samostana. Njegov nasljednik nema danas ni pojma gdje je ta dragocjena knjiga. U drugom samostanu vidio sam još ja važnu povelju na pergameni, a danas joj nema ni traga. U trećem samostanu nalazio se mali misal i kalež s kojima je fratar za vrijeme Turaka obilazio sela. Misala je već nestalo, a izgubit će se i kalež, ako se bolje ne spremi. A što da se stavi u samostanski muzej? Tu imademo stare oltare, koji su više puta izvanredne vrijednosti, stara svetohraništa, kipove, slike, lustere, svijećnjake, kantske pločice, stalke za misale, crkvene klupe, na kojima imade katkada lijepih rezbarija, stare misale, obredne knjige, molitvenike, kaleže, koji više nisu za upotrebu, pokaznice, relikvijare. Kartuzijanci u Pleterju imadu veliku dvoranu samo za relikvijare, misne ampulice, tace, stare stolice, ormare, brave, ključeve. U jednom slavonskom samostanu postoji ključ og vrata za koji kaže bravar, da ga je dotični fratar iz-

rađivao mjesec... Franjevci u Požegi imadu »nebo«, koje su nekoć dva građana držala nad svećenikom, koji je uosio sv. pričest bolesniku. Imademo nadalje crkvene »ladice«, škrinje za crkvenu blagajnu, misna odijela. Franjevci na Trsatu imadu misno odijelo, koje je navodno Marija Terezija sama izradila, a franjevci u Cerniku imadu lijepu kasulu od kože. Ne smiju se zanemariti ni velumi, »škrebetaljke« za veliki tjedan, križevi i križići, starinske krunice, tintarnice i drugi pribor... Nadalje neka se u samostanski muzej stave razne iskopine pronađene na samostanskom teritoriju ili inače skupljene. U vinogradu jednog slavonskog samostana iskopali su orla, za kojega dotični gvardijan tvrdi, da potiče od Rimljana. U požeškom samostanu vidio sam do nedavno lijepih rimskih starina, a ove ih godine više nisam vidio. (? Op. ur. N. S.). Ne znam, kuda su nestale. Ili možda koji član provincije ima pasiju sakupljat te stvari po provinciji, a da ih sam nije u red stavio. Imale su te starine svoje prostorije pa su mogle tamo ostati. U samostanski muzej neka se stave umjetnički radovi samostanskih majstora. N. pr. u samostanu Pleterje (Slovenija) jedan je kartuzijanac načinio uru, koja pokazuje koliko je u isto vrijeme sati u Zagrebu, Tokiju, Bombaju, Peking, Londonu, u Australiji, jednom riječju na cijelom svijetu. Ta ista ura po noći pokazuje i kretanje zvijezda. Drugi samostan imade stroj iz srednjega (!) vijeka za mjerenje zemlje. Samostanski muzej u Košljunu imade Ptolemejev atlas na pergameni, za koji su se Englezi otimali. Vrlo bi bilo interesantno pripočeti povijest toga atlasa! U samostanski muzej može doći zbirka ruda, bilja (herbarij) iz okolice samostana. U Muzej samostana pristaju lijepe narodne nošnje, narodno vezivo, pokrivači stolova, kreveta, peškiri, (ručnici), rupčići, sagovi, ručne torbice, jastučnice. Tu mogu naći mjesto ručni radovi: frule, rogovi, zdjelice, kolovrati, preslice, čaše čobana, štapovi, klinčanice, okviri, stolice, škrinjice (kasete), noževi, posudice za sol, vodijeri, čuture, šefovi (teglice za vino), doze, cigarluci, kutije za žigice, svijećnjaci, tamburice, gusle, lirice, gajde. Ne smijemo mimoći ni naše tikvice pa pisanice (uskrsna jaja), košarice, razne predmete iz slame, trstike, lešnjaka, iz kore drveta. Sve ove stvarčice mogle bi se smjestiti u par soba samostana, pa ako samostan za sad i nema sredstava da načini ormare za dotične predmete ili nema stručnog osoblja za vođenje muzeja, glavno je, da se barem crkvene stvari, kojih ima dosta po tavanu i raznim »ropotarnicama« stave na jedno mjesto (kao što je to načinio o. Felix Grečl, gvardijan u Hrvatskoj Kostajnici) i da se tako spasu od propasti. A kasnije, kada se nađe

dovoljno sredstava i samostanac, koji imade smisla za umjetnost, za narod i njegovu prošlost može se lijep muzej urediti, pa će posjetioci tog muzeja s oduševljenjem promatrati, kako su se nekoć pa još i danas samostani bavili kulturom i lijepom umjetnošću. Moram spomenuti i to, da bi samostanske muzeje valjalo urediti izvan klausure, da budu pristupačni široj publici i da bi ih valjalo snabdjeti knjigom upisnicom posjetilaca, a svaki bi posjetilac muzeja morao biti toliko uvidjavan, da podijeli čednu svoticu »za trinkgeld« ne fratru, koji žrtvuje svoje vrijeme za posjetnika, nego za uzdržavanje muzeja. U muzeju platnene, vunene stvari moraju se posipati naftalinom, prostorije treba čistiti, proširiti, kakvu novu stvar nabaviti, sve to stoji novaca. Na koncu je i taj muzej narodno blago, ogledalo narodne duše, pa neka narod nešto žrtvuje i za nj.

*

* Kaptol splitske metropolitanske crkve stoljećima je čuvao dragocjene umjetnine, ali dosad nije bila uređena posebna riznica. Na inicijativu preuzvišenoga gospodina biskupa dr. Bonefačića uspjelo je urediti jednu prostoriju nad kaptolskom vijećnicom kao riznicu. Riznicu je uredio don Niko Žiška. Da li je riznica pristupačna javnosti i u opće naučne svrhe našem je uredništvu nepoznato.

*

* Muzej Južne Srbije u Skoplju nedavno se uselio u najgornje prostorije palače Privrednog doma u koje se dolazi na 80 stepenica, a dosad se nalazio u slabo osvijetljenoj glavnoj dvorani Trgovачke akademije magazinirano, budući da još uvijek nije bilo moguće sazidati ni jedan jedini muzejski paviljon. U novim prostorijama sad se naročito ističe apartna galerija kopija fresaka, starih srpskih zadužbinskih fresaka kao i modela pojedinih crkava. Postoji i etnografsko pa i numizmatičko odjeljenje a predviđena je i galerija modernog slikarstva. U Kuršumli-hanu ostao je antički lapidarium Preuređenjem su ravnali muzejski upravnik g. dr. Radoslav M. Grujić, prof. univ., i g. dr. Fr. Mesesnel, kustos muzeja.

*

* Gradski muzej u Mostaru biće smješten u dvije sada još zapuštene kule iz osmanlijskoga doba. Osigurana su sredstva i za adaptaciju tih ruševnih gradina kao i za sam muzejski uređaj.

*

* »Tehnički odjeljak« u Sisku dao je stručno ispitati arhitektoniku stare sisačke tvrđave o kojoj je u »Narodnoj Starini«

(22. sv.) 1930. pisao g. Marin Somborac (Stari sisački grad, IX. knj. str. 213.). Istraživanjem su utvrđene zanimljive pojedinosti u kulama. U kuli zvanoj »pekarna« uzidana je grobnica na II. katu. Do sada nije bilo poznato da iz te kule vodi tajni hodnik (zazidan) do polovine razmaka prema suprotnoj kuli pa se zatim gubi pod tvrđavu ispod korita rijeke Kupe u pravcu Petrinje. Danas su zatrpane grede i svod hodnika u kojem su bile položene debele olovne cijevi vodovoda. U drugoj kuli prema Savi kucanjem se naišlo na uzidane ormare. U podzemlju kule bile su prostorije za mučenje i navodno se nalaze još neke sprave. Predmnijeva se da u zidovima ima još neistraženih šupljina, a u podzemlju ima tragova danas zatrpanih tajnih prolaza. Zdenac usred dvorišta tvrđava izgrađen je iz rimskih opeka, a dubok je 18 m i pō. U njem su nađene različite stvari i novci. Navodno je bilo isprva pet kula, ali petoj danas nema ni traga.

*

* U Sremskoj Mitrovici, drevnom Syrmiumu, treba da se osnuje gradski muzej i smjesti u Šetalištu vojvode Mišića. Oko g. 1883. sabirač Havliček je mnoge starine iz mjesta slao u Prag, a i zagrebački arheološki muzej eksploatirao je na terrainu brojni materijal. Poslije Havlička sabirao je mjesne starine svećenik Pavao Müller, a učitelj Jung izradio je jedan topografski nacrt, koji se sada nalazi navodno u Zagrebu, budući da je općinski odbor odbio otkup. Zatim se istaknuo arheološkim istraživanjem i gradski župnik dr. F. Rački. Na njegovu ponuku votirala je hrv. slav. dalm. vlada u Zagrebu sredstva za iskapanja, ali je Svjetski rat sprečio radove. Da li će se ovaj muzejski pokret u Sremskoj Mitrovici i produžiti ili će ostati samo pri dobroj volji?!

*

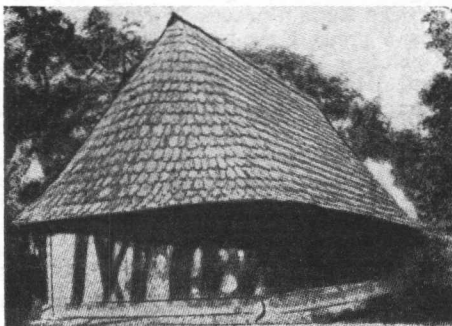
* U »Brkinoj pećini« nedaleko Lovinca u Lici naišli su seljaci na predhistorijska grobišta za koja se međutim poslije niko nije zainteresovao.

*

* Već je bilo bilježaka o arheološkoj akciji u Nišu (isp. N. S. knj. XII., str. 144. i 301.). Sada u Nišu postoji Muzejsko društvo (osnovano 1933.) kao i Gradski Muzej (od 1934.). U okolini su vršena iskapanja. Tako su Jagodini (mahali) nađene ruševine hramova iz poznorimskog i vizantinskog doba, grobnice. Vršena su iskapanja kod sela Brzog Broda (4 km od Niša, na putu za Nišku Banju). Nađeni su ostaci luksuznih kupališta i ljetnikovaca, a i tragovi jedne tvrđave, a i Mithrasova kulta. Lokalni muzej uvelike se obogatio svim tim nahodajima. A u dolini

Morave vršena su opet predhistorijska istraživanja.

* Staroj drvenoj crkvi u Takovu (crkvi-brvnari) pred kojom su zakleli i pričestili potonjeg kneza Miloša Obrenovića prijeti sada opasnost da propadne, jer je

krov načet od truleži te proklsava u unutrašnjost. Za svog života kralj Aleksandar I. Karađorđević kao veliki zaštitnik starina mnogo se zanimao za ovu crkvu i darivao je. Sada postoji namjera da se stari krov skine.

* Gosp. Jos. Butorac u članku »Nećemo zaboraviti!« (Katolički List teč. 85., str. 311.) najavio je izdanje knjige »Povjesni pregled župa zagrebačke nadbiskupije« uz obećanu suradnju odličnih stručnjaka crkvene povijesti gg. Barlè-a, Noršića, Brdarića i dr. te m. o. veli s mnogo opravdana razloga: »Svakako, redakcija knjige ne će biti brzo gotova...«

* U Petrovgradu (Velikom Bečkereku) održana je početkom lipnja o. g. VII. godišnja skupština Istoriskog društva iz Novog Sada. Petrovgrad je iza Novog Sada pokazao najveću aktivnost u širenju društvenih izdanja i broji mnogo pasioniranih sabirača razliĉnih starina. Umjesto oboljelog predsjednika univ. prof. g. dr. St. Stanojevića (iz Beograda) skupštinu je otvorio univ. prof. g. dr. Aleksa Ivić (iz Subotice). Društvo je osnovano 1927. i uživa obilnu pomoć Dunavske banovine. Uprava namjerava izdati »Album portreta Kariovaĉke Mitropolije« i započeti arheološka ispitivanja u okolini Sremske Mitrovice, Petrovca i Ćerevića. Prošlogodišnji je prihod blagajne iznosio 107.690 Din. i 70 para a u novu godinu društvo je stupilo sa suviškom Din. 22.755 i 13 para. Društveno je glasilo »Glasnik I. D. u N. S.« o kojemu će biti prilikom rijeĉi i u ovom ĉasopisu.

* Još prošle godine izišao je u »Novostima« (XXVIII : 260) dopis »Oko popravka samoborskog starog grada« i tu se m. o. kaŹe: Od uvijek Samoborci sa naroĉitom ljubavi paze na svoj stari grad. Nastoji se bilo kojim naĉinom, da se on što više saĉuva od raspadanja. Poduzimane su razne akcije, stvarala su se dapaĉe i društva samo sa svrhom oĉuvanja starog grada. Ali sve te akcije ne daju pravi rezultat, jer nikad nema dovoljno novaca... Za tu akciju zanima se i Konservatorski ured u Zagrebu i taj je podnio Banskoj upravi jedan dopis sa svojim mišljenjem, koje je zatim redovnim putem dostavljen samoborcima. Savjeti, koji se daju, stručni su i dobronamjerni, no Konservatorski ured shvaća stvar suviše akademski i teoretski. U najgorem sluĉaju, preporuĉa Konservatorski ured, »da je bolje, da se pušti gradina onakova kakva jest i ne usporava njeno propadanje, nego da se još u zamiranjnu upropasti i ponovno nagrdi«. Mi Samoborci nismo toga mišljenja. Mi nastojimo na svaki naĉin da si grad saĉuvamo. A nismo toliko neoprezni da bi ga »nagrdjivali ili upropaštavali«. Ako su planinari namjeravali da u gradu otvore malu bezalkoholnu restauraciju, išlo se je samo za tim, da se sakupe sredstva za popravak grada. Međutim od toga se odustalo...« Iza toga je ove godine izišao u »Samoborskom Listu« (XXXII : 4) ĉlanak gosp. N. B. »Ću vajmo na še starine!« : »Naš kraj ne obiluje starinama. Stari grad, pa još dvije ruševine u okolini, nešto crkva i kapelica — i to je sve. O starom pokućstvu, staklu i sliĉnim stvarima nije vrijedno govoriti. Nešto je tih stvari ostalo u privatnom posjedu u samome mjestu a većina je pokupovana i odnesena u Zagreb da tamo resi razne salone... U drugim zemljama se i najmanja historijska graĉevina ĉuva i brani od propasti. Starina se ne renovira već konservira. Mi imademo malo toga, ali to bi trebali da saĉuvamo! Navesti ćemo samo neke misli. Pred crkvom Sv. Mihajla leŹe tri stare nadgrobne ploĉe. Jedna iz XVI. a jedna iz XVIII. stoljeća. Komadi ovih ploĉa leŹe u raci. Treća ploĉa veoma izrabljena... Nadgrobna ploĉa utemeljitelja Sv. Lenarda grofa Erdödija leŹi još danas u crkvenom podu nad rakom... Kod većine naših crkava su ulazni portali kameni, ali neukusno oliĉeni bojom i kreĉom. Uklesane godine i zapisi uopće se ne vide. Kod Sv. Mihajla je lijepi gotski (gotiĉki! op. ur. N. S.!) dovratnik premazan debelom naslagom kreĉa tako da se izradba kamena ni ne vidi. O našem starom gradu trebalo bi mnogo pisati. Ali ukratko, smreke pred gradom sakrivaju pogled na grad. One drŹe vlagu i štete gradski zid. Treba ih posjeĉi. Naprotiv treba da se borom pošumi pješĉana padina između ruševina i piramide. Za nekoliko de-

cenija ocrtavala bi se silhouette grada na tamnoj pozadini... Stari kameni zid, koji podržava brežuljak na kojemu je građen Sv. Mihalj imade u jednom kamenu uklesanu godinu 1710. To će biti godina kad je taj zid građen. Taj kamen je sakriven grmljem. Trebalo bi ga izvaditi i uzidati na strani do ceste da bude vidljiv, a uklesanu godinu izvući crnom bojom... Općinski arhiv je potpuno zapušten i neuređen. Ima u njemu važnih historijskih dokumenata i spisa. Stare samoborske cehovske ladice, njih nekoliko, nalaze se u privatnim rukama. Taj arhiv i dokumente trebalo bi srediti, dobiti od privatnika cehovske ladice i zastave i u dvorani vijećnice trebalo bi sav taj materijal u posebnim ormarima sa staklom pohraniti. Tamo bismo dobili malu reprezentativnu gradsku dvoranu, koju bismo s ponosom mogli zgodimice da pokažemo kojemu strancu. Kip Sv. Nikole u Rudarskoj dragi nagrđen je željeznom ogradom i limenim krovom. Pokvarena je harmonija one stare pećine i kipa, doduše u dobroj namjeri, ali ipak moralo bi se ukloniti. Kod takovih radova treba pitati nekoga tko se razumije u starinu. Sigurni smo da binam profesor Szabó rado bio pri ruci, kad bismo se dali na stvarno konzerviranje onoga, što nam je još preostalo...«

*

* Prošle godine u srpnju pronađen je ispod novije žbuke na ugaonoj kući u današnjoj Habeličevoj ulici u Zagrebu koja spaja

Opatičku ulicu sa Jezuitskim trgom stari natpis ulice pod imenom »Jesuichka Vuhicza — Jesuiten Gasse« (isp. »Jutarnji List« XXIII, broj 8063).

*

* U arhivu Kotarskog suda u Krku nađena su 452 komada starih glagolskih spisa. Rijetkom kulturnom uvidjavnošću starješina toga ureda g. dr. Roki, daleko od birokratizma, posre-

dovao je te su ovi spisi XVIII. i XIX. stoljeća, većinom notarski, sada deponovani u Kr. Državnom arhivu u Zagrebu. Ovo je sam po sebi vrijedan materijal za proučavanje pravnih, ekonomskih te familijско- genealogijskih kao i folklorских običaja a ukupni dokument da se glagolica održala na Krku sve do u drugi decenij XIX. stoljeća.

*

* Neki učenik pučke škole u općini Podporanj (srez Vršac) upozorio je kustosa Gradskog muzeja u Vršcu g. Felixa Milleckera na iskopine iz neolitikuma. Nalaz je tolik da predstavlja jedno cijelo muzejsko odjeljenje.

*

* Dnevne slike iz sarajevskog muzeja iz pera g. M. Borojevića pripočuju zagrebačke »Novosti« u svom 62. broju. To su mahom »smješice« iz pozadine muzejskoga života, kako ih često doživljuje svaka slična institucija u dodiru s m. p. laicima, ambicioznim diletantima, s uvaženom Publikom, koja obiluje m. o. i /s naivnim spekulantom, na pretek. Dopisnik je pripočeo niz pisama, koji su stigli muzeju.

»Poštovani gospodine direktore! Veliki sam ljubitelj arheologije, pa sam na svoju ruku kopao jedan brežuljak u blizini M. na Dravi i pronašao sam u jednom velikom grobu čizmu ogromnih dimenzija. Ta čizma, kako sam mogao na temelju nepobitnih dokaza konstatovati, pripadala je divu, kad su oni na zemlji nastavani bili. Tražim za nju 10.000 Din da je ustupim Vašem cijenjenom muzeju«. Povedenim je izvidima konstatovano, da je ta čizma služila za reklamu jednoj cipelarskoj radnji, pa pošto je otlužila svoje vlasnik ju je uputio na smetlište.

Jedan Posavac nudio je stari automobil, koji bi resio muzej, a buduće generacije imale bi pojma o »prvom automobilu«. Cijena 6.000 Din. Bio je stari nekakav Ford, u taj mah vrijedan toliko koliko je imao kg. staroga gvožđa.

Rimsko je odjeljenje muzeja uputio velik broj pisama, u kojima pita istaknute i pisane ljude, koji žive po zabitima naših planina, da li se nalazi u njihovoj okolini kakva stara rimska cesta. Pri tome je kustos jasno rastumačio po čemu će se jasno znati ima li je ili nema. Jedna gđica piše ovako:

»P. n. upravi muzeja. Čast mi je izvijestiti vas, da u selu gdje vršim zvanje učiteljice nema ostataka rimske ceste, ali novi banovinski put još nije gotov«.

Novo jedno pismo: »Gospodinu ravnatelju. Molim bi li bi Vas zanimalo, napisach »Die 6.000 jährige Kultur der hervatischen Bauern, welche sie derzeit üben«. U ovoj arheološkoj radni iznosim iz sarajevskog muzeja tako zvani Idol der vorzeit, a ovaj idol je slaven-

ski bog sunca — Svehovit. Zatim i četiri dvojnic Frule na kojih su sa desne 4 a na lijevoj 3 rupe. Ove 7 rupe čine 7 glavnih glasova i to: c, d, e, f, g, a, h, — u pjevanju i sviranju, što su pra i pra svećenici utvrdili kod službu bogova Suncu. 4 rupe oznace tako zvani Sonnenlauf Kreuz Onws, a rupe trojice sunce, mjesec i danica večernjica. Trojstvo, koje su pra, pra, pra ljudi obožavali, što uresi na ovih dvoje potvrđuje?...

Zatim ulazi suhonjav, visok željezničar. Nakon dužeg okolišavanja on se na kraju iz svoje tajanstvenosti izvlači kao puž i saopćava da on posjeduje jedan stari dokument iz koga pozitivno zna gdje se nalazi zakopana cjelokupna turska blagajna, u kojoj je bilo 20 tovara samih dukata, pa moli, da na kom skrovitom mjestu (da ga niko ne vidi) pogleda u stari plan grada Sarajeva. On onda crta razne starinske mahale i traži čuvena dva oraha u blizini Kršle.

Samo što je ovaj posjetilac otišao, ulazi drugi, nizak čičica, pensioner, u fesu bez kičanke i autoritativnim glasom traži od sekretara da mu razjasni, zašto sarajevski muzej ne će da mu dađe dozvolu za arheološka istraživanja u okolici grada. Taj čičica obratio se ministarstvu molbom, da smije kopati po okolici Sarajeva. Ministarstvo je tražilo mišljenje muzeja. Muzej je odgovorio negativno, ali stari se nije tim zadovoljio. Kr. Banska uprava ga je saslušala, pak se ispostavilo, da je on još kao dječak iskopao na svome imanju grob, a njemu je našao jednu »bocu«, kako to on kaže, a u boci se nalazio »papyrus na kome da je pisalo e da su to »suze ucviljene porodice«. On sada ima »neosporne dokumente« iz kojih se vidi da je turska blagajna zakopana na Hodidjedu; oko njega je hodnik od 30 m dužine a u nj može stati hiljadu ljudi. U tom je hodniku jedan grob! Na osnovi ovog saslušanja Ministarstvo je na to dalo pensioneru dozvolu da vrši arheološka iskopavanja. A »neosporni dokazi« i vrela iz kojih on saznaje gdje se nalaze zakopana blaga jesu iskazi jedne — gatare! Ona gleda u nekakvu kuglu od stakla i proriče pensioneru gdje će moći naći zakopana blaga. Nadalje on i spiritizira te je od duhova saznao, da u Južnoj Srbiji ima hodnik, koji vodi u naročiti podzemni svijet. Ali bi trebalo saznati lozinku, no on to dotad još nije bio uspio. Čičica je našao i finansijera koji će omogućiti pensionerova iskopavanja. Iz muzeja su ga odvrćali da to ne čini, ali on nije poslušao, jer vjeruje pomenutom čičici.

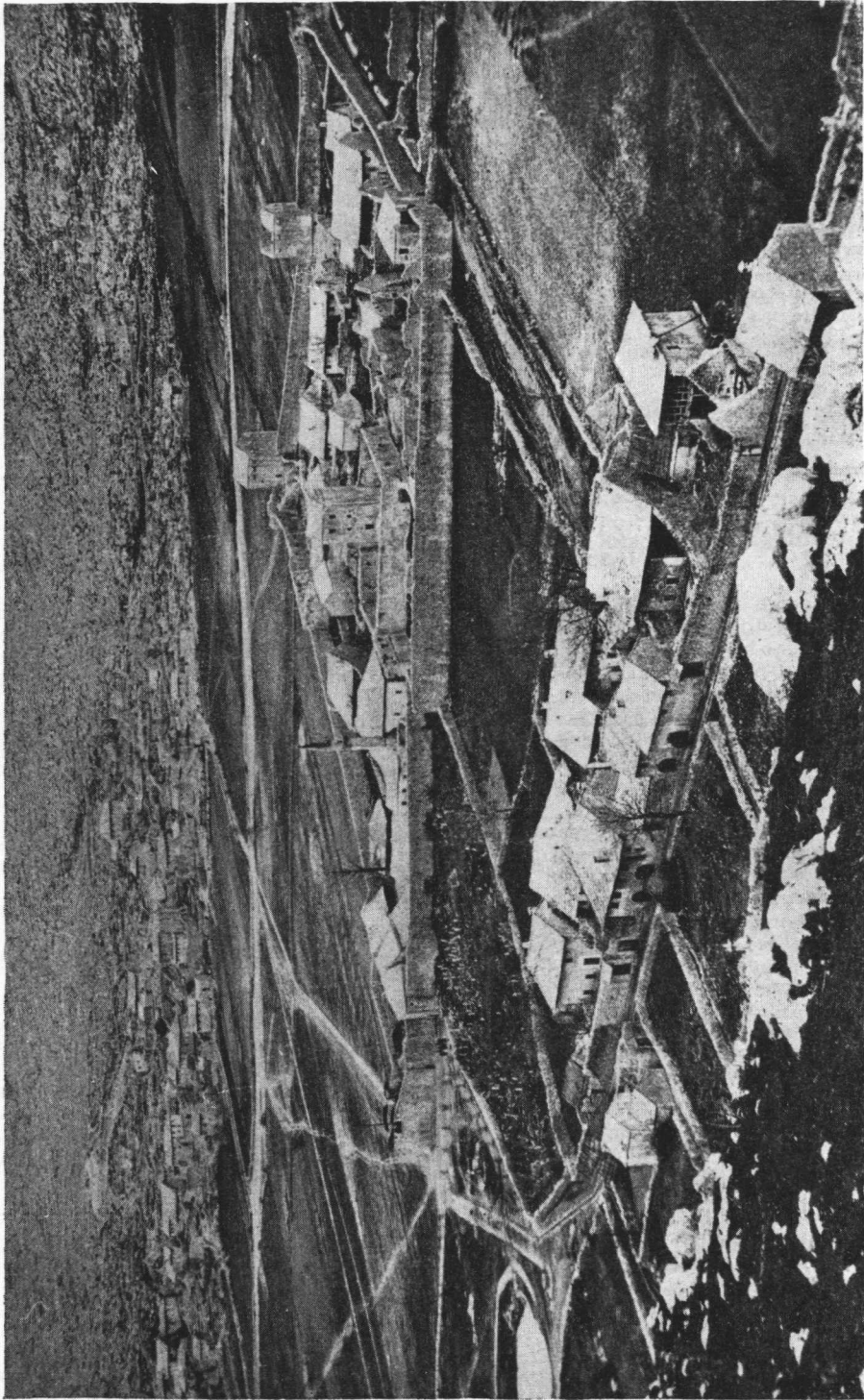
*

* U srbijanskom selu Ostri pojavila se od prošle jeseni kod seljaka zlatna groznica s vjerom da su blizu otkrovenju tajne tvrđave Sokolice u čijoj unutraš-

njosti mora po njihovu domišljanju da leži basnoslovno blago i »akcija« teče i dalje. Ispod Sokolice protiče hučna i vijugava Ostrovica te se uliva u Zapadnu Moravu. Još prije prošlog velikog Svjetskog Rata pronadene su ruševine i neke olovne cijevi. Seljaci su kasnije čuli za knjigu »Rajko od Rasine«. Jedan zemljodolac toliko se zanio da je sam ratio dane, tražeći ulaz u tvrđavu i ka — »blagu«. Kad nije uspio, toliko se zaboravio da je prodao i posljednje volove iz jarma i unajmio dvadesetak radnika. Rad je na otkopavanju trajao dokle i novac od prodanih volova. Iza Rata pred svoju smrt ostavio je kao amanet sinu savjet da produži naporno djelo. Milan B. je radio, ali bez uspjeha pak se odrekao traganja. Naslijedio ga je u poslu Tadija K. iz Vujetinaca, noćivajući čak u Sokolici, pa je ipak naišao na — jedan bakarni buzdovan i neka koplja (navodno danas u izvjesnog fotografa u G. Milanovcu). Potom se opet našao na poprištu rečeni Milan B. i našao na jednoj pobočnoj stijeni urezan krst na koji su ga navele, čisto demonski, njegove koze. A uostalom, u knjizi »Rajko od Rasine« jasno stoji: »...Kada čovjek nađe ovaj krst urezan na steni, on je malo nagnut i pravo gleda u otvor, kroz koji se može čovjek pognut provući do kamena »stanovnika«... Ovaj se kamen nalazi pričvršćen na jednoj gvozdenoj osovini. I kada se on otvori, pravo se nailazi u odeljenje u kome se nalaze olovni kovčez, gde su smešteni ostatci gospode koja su tu živela. Zatim se u drugom odeljenju nalaze kipovi cara Dušana sa zlatnom krunom na glavi i kipovi despota Đurđa Smederevca sa svoja dva oslepljena sina (Grgur i Stevan) s guslama u rukama. Zatim se iz ovoga odeljenja ulazi u jednu crkvu čiji je ikonostas sagrađen od zlata i sav ukrašen dragim kamenjem a odatle se ulazi u druga odeljenja u kojima je smešteno blago cara Dušana. Tu je smestio sav svoj imetak i despot Đurđe Smederevac kada su mu njegovi sinovi prorekli propast njegova despotstva«. Zanešeni seljaci iz Ostre sad su organizovali i »društvo« koje će prionuti da ostvari snovidjenje »Rajka od Rasine« i na svjetlo dana iznese basnoslovno blago o kojem uvijek sanjaju, kao i svi ostali seljaci, kada god pomisle na neku staru gradinu...

*

* Prošle godine je na ostrvu Starčevu u Skadarskom jezeru počinio neki 19-godišnji mladić neobični zločin razbivši kamenu nadgrobnu ploču na grobu Božidara Vukovića, jednoga od prvih srpskih štampara. U Podgorici je osnovan fond pod imenom Božidara Vukovića za čuvanje historijskih spomenika, a organizovan je i odbor u tu svrhu. Dokle će trajati ova

Ljubinje u Hercegovini 1878.

pohvalna akcija nije nam dakako, poznato, kao ni rok, kada će izići zakon za čuvanje starina na terrainu.

* Lokalni patrioti u Osijeku nastoje da arhiv bivše virovitičke županije ostane u mjestu i da se spoji s osječkim arhivom. No, upravo slučaj sa starim osječkim gradskim arhivom upućuje da je najbolje da se sve arhivalije hrvatskog područja koncentriraju u zagrebačkom državnom arhivu gdje bi bile i trebale biti najpristupačnije naučnom istraživanju i stručno čuvane.

* Ako drugi faktori pomognu adaptaciju dvorane za galeriju slika u prizemlju zgrade samostana sv. Lovre u Šibeniku, uprava samostana bila bi voljna da zbirku slika (među ostalim i portrait Na-

poleonov, što no ga je darovao maršal Mar-
mont) ustupi za razgledavanje i široj pu-
blici.

* Agilno »Društvo za proučava-
nje istorije Crne Gore« (u Beo-
gradu), kojemu je prošle godine blagopo-
koini Kralj Aleksandar I. podijelio 5.000 Din.
pripomoći, produžuje sastanke na kojima iz-
nosi slike iz junačke prošlosti toga kraja
Jugoslavije. Društvo je raspisalo nagradu od
10000 Din za temu »Nedostaci istorije Crne
Gore u udžbenicima osnovne, srednje i više
nastave i predlozi a isto o izmjenama i
dopunama u tom pogledu«, a u tom smislu se
obrati'o i Glavnom Prosvjetnom Savjetu
Ministarstva prosvjete, Vojnoj akademiji i
Klubu narodnih poslanika Zetske banovine.
Samo nam nije poznato, kakvi bi to bili
»Udžbenici« za »višu nastavu«?

DAROVİ MUZEJU ZA UMJETNOST I UMJETNIČKI OBRT U ZAGREBU U PRVOJ POLOVICI 1935 GODINE.

Od posljednje objave darovala su zbirci
ovoga muzeja slijedeće p. n. ustanove i gg.:

Državna obrtna škola u Zagre-
bu, 1 vazu i 1 pladanj od kamenine izrađene
oko 1890 g. u negdašnjoj keramičkoj radionici
obrtne škole u Zagrebu. Keramičke predme-
te vaze i zdjele, svega 12 komada izrađene
u keramičkom odjelenju Državne obrtne ško-
le u Zagrebu, tečajem školske g. 1934/35.

Vladimir Simić, odvjetnik, Zagreb,
1 veliki i 6 malih tanjurića od porculana, 1
tanjur kamenine engleske provenijencije, te
1 razglednicu od drva iz g. 1888.

Sabljak Anastazija, učiteljica gra-
danske škole u Zagrebu, 1 čipku na batiće iz
Lepoglave.

Marija pl. Reizer, Zagreb, 1 molitven-
nik iz 1779 g. štampan u Osijeku.

Mira Longhino, supruga kr. javnog
bilježnika u Karlovcu, 1 kliješta za pravlje-
nje hostija od željeza.

Mihalić pl. Zora, Zagreb, diplomu
Društva pisarničkih namještenika predanu u
znak zahvalnosti pok. g. dru Adolfu pl. Mi-
haliću šefu otsjeka za trgovinu, obrt i indu-
striju Pokrajinske uprave u Zagrebu, a izra-
đenu od A. Posilovića.

Kr. banska uprava Savske ba-
novine u Zagreb, raznovrsne umjet-
ničko-obrtne predmete nabavljene iz ostav-
štine pok. S. Bergera 126 komada.

»Zagrebački Zbor«, Zagreb, plakate
za X Zagrebački Zbor g. 1928.

Marija Tkalčić, rođ. Kavić Zagreb,
1 tintarnicu od kamenine iz sredine XIX. sto-
ljeća, 1 kutiju (etui) za jedaći pribor iz sre-

dine XIX. stoljeća, 1 lisnicu od kože iz sre-
dine XIX stoljeća, 1 križić od sedefa iz prve
polovine XIX. stoljeća, te 1 korice od bar-
šuna i svile za posjetnice iz sredine XIX.
stoljeća.

Pankrac Marija rođ. Novotny, Pe-
ščenica p. p. Lekenik, 1 lončić od porculana
iz tvornice u Schlaggenwaldu iz sredine XIX.
stoljeća.

Iskra Josip Karlo, župnik u Pe-
ščenici-Lekeniku, 1 akvarel od pok. slikara
Milana Sunka i 1 litografijski portret istog
slikara.

Prof. Većeslav Heneberg, kustos
Muzeja za umjetnost i umjetnički obrt u Za-
grebu, 1 fragment pokrivača za kalež od svi-
lenog brokata iz konca XVIII. stoljeća.

Heneberg Većeslav, general u
miru, Zagreb, 1 vrč i 2 čaše za pivo iz neg-
dašnje tvornice stakla u Daruvaru iz g. 1907.

Lederer Hinko, Zagreb, 1 vrčić od
kositra iz XVIII. stoljeća, 2 škare za svijeću,
1 krunu od pozlaćenog mjedenog lima iz
XVIII. stoljeća za kip Bogorodice.

Uprava Muzeja izriče darovateljima i ovim
putem svoju najtopliju hvalu.

»NARODNA STARINA« sv. 35., XIV. knj., 1-2. br.
U ZAGREBU, 30. VI. 1935.

VLASNIK, GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Dr. JOSIP MATASOVIĆ
PROF. UNIV. U SKOPLJU.

TISAK »TIPOGRAFIJA« D. D., ZAGREB.